

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETESI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A reformáció emléknapján.

— 1895. október 31.* —

Áldott legyen az Isten, a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, ki az ő nagy irgalmasságából megengedte érnünk ismétlen, az evangéliumi igazság és szabadság győzedelmi emléknapját, október hó harminczegyedikét! Mennyi leverő és felemelő, szomorú és vidám, szorongató és megnyugtató érzés járja át ma minden igaz hívő protestánsnak a szívét! Mily számtalan gyászos és siralmas emlékü esemény képe vonul el ma minden magyar protestáns hazafi szeme előtt? Viszont hány meg hány dicső eldődünk nemes alakja, erénye és példája terjeszt ma — ragyogó napként — világosságot és éltető erőt körülöttünk, buzdítva, biztatva, bátorítva s jobb jövővel vigasztalva bennünket! Hadd öltösn hát szárnyat szívünk gondolatja s szálljunk el ama rég letűnt idők eseményeinek színhelyére, hogy az onnan hozott tapasztalatokkal s tanulságokkal megrakodva, bátran nézhessünk a jelenkor vívódásai közepett, a ránk váró jövő elé.

* * *

Azokban a napokban, mikor a keresztyén egyháznak előbb ép testét a tudatlan, élvhajhászó, kapzsi papság tehetetlensége következtében ellepte a ragály s a hármaskoronájú papáktól le az utolsó csuhás barátig rakva vala a római egyház ragado-mánynyal és iszonyatossággal; azokban a napokban, mikor a szent bibliát lánczra verve bezárva őrizték s a legtöbben azt sem tudták, mi az az evangéliom; azokban a napokban, a mikor a hitetlen és érzéki papák magokat

Krisztus és Isten helytartói gyanánt tiszteltették, a vallásból egyeduralmi tőkét csináltak s az Úr élő lelki házat a szilaj indulatoktól űzött önző papság torzszövetkezetévé korcsosították — történt, hogy leszálla az Úr mennyből Lelkének és ígéjének hatalmával, hogy megtartsa azt, a mi már-már elveszendő vala. Kibocsátá ama választott szolgáit, a reformátorokat, a kik által megtisztította, megújította, megelevenítette s életképesse tette a megromlott, megavult, megvénhedett s haldokló középkori keresztyén egyházat. Mert épenséggel nem emberi mű s mint ilyen, nem is jöhetett volna létre, hanem egyenesen Istennek ténye s az ő akaratának alkotása — a középkori reformáció. Ugy hogy Luther, Zwingli, Kálvin s nyomaikban az emberiség történelmének megannyi hősei, profétái, lantosai, apostolai egytől egyig az Úr szavára szállanak síkra az evangéliom lobogója alatt. De ugyan hát, miért is övezték fel a Lélek fegyvereit?... A Krisztus ügyéért! Mi volt a vezérlő elvük s mit hirdettek?... Térjete meg és higyjete az evangéliomnak! Mi volt a végcéljok?... Egyedül Isten dicsősége! Távol volt ő tőlök az a gondolat, hogy más alapot vessenek azon kívül, a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus. Egyáltalában nem az volt a céljok, hogy új egyházat alapítsanak: hiszen már tizenöt század óta fennállott a keresztyén egyház s létezett az még a leggyászosabb időszakokban is. Csakhogy micsoda lét volt az? Kínos haldoklás! Azután meg nem is valami ismeretlen új igazságokat hirdettek ők, hanem csakis azt a régi és soha meg nem czáfolható üdvényt hangoztatták, hogy nincs senkiben másban idvesség, egyedül csak Jézus Krisztusban! És nem is valami új hitrendszert akartak a reformátorok az evangéliomi tudomány helyébe léptetni, hanem csupán arra törekedtek, hogy

* Részlet dr. Erdős József theol. professornak, a debreczeni ev. ref. hittanszaki önképzőtársulat által okt. 31-én rendezett reformációi emlékünnepevény előadott beszédéből.

az egészséges, kristálytisza evangéliomi tudományra idők folyamán rátapadt iszapot és szennyfoltokat lemossák s ez által azt, minden hívőre nézve kizárólagos üdvforrás gyanánt felmutassák. És kérdelem, vajjon az apostolok, a hithű egyházi atyák, meg a vértanúságig állhatatos hitvallók nem ugyanígy cselekedtek-e? Innen van az, hogy reformátoraink önzetlen lelkesedése, szent elszántsága oly ellenállhatatlan hatalommal hatott, hogy szózatuk hallatára alapjaiban megrendült a pápai trón s a világi fejedelmek, miként a népek, öntudatra ébredtek. Ilyes profétának s Pál apostolnak lángszelleme nyilatkozott meg reformátoraink ajakain s az evangéliom valóságos csudákat mivelt. Így jött létre a keresztyénségben látszólag a nagy szakadás, a széttagoltság, de lényegileg és valóságban az *egység*. Természetesen nem olyan egység, mely a tisztát és tisztátalant, a jót és gonoszt, az igazságot és hazugságot, a szabadságot és szolgaságot egymás mellett megtűri, — hiszen ilyen rendszer mellett egyetemes keresztyén anyaszentegyházról szó sem lehet — hanem az az egység, mely a tökéletes teljes igazságnak megismerésében s a lelki szabadságnak diadalában dicsőül meg; az az egység, melyet a keresztyén egyház láthatólag az íge hamisítatlan hirdetése, a sákramentumok rendeltetésszerű kiszolgálása s a fegyelem evangéliomi gyakorlása révén, láthatatlanul, de bizonyosan pedig, az evangéliom győzedelmében ér el. Am ha ezt a lelki eszményi egységet, az idők folyamán különböző zürzavaros elméletek, önző érdekek s rakoncátlan rajongó túlkapások ottan-ottan veszélyeztették is, vagy ha szinte a jövőben is ostromolni fognak: mi tudjuk Jézusunk ígérétéből, hogy az ő egyházán a pokol kapui diadalmat nem veendenek soha, mert a nemes harc megharczolása után, a a küzdő egyházra romolhatatlan örök dicsőség koronája vár a mennyekben.

E czél elérésére tör, e győzelem kivívásáért küzd, e dicsőség koronájáért vitézkedik az evangéliomi józan protestántizmus. Ezért imádkozunk, öröködjünk és dolgozunk mi is — az Úr nevében!

* * *

Keresztyén gyülekezet! Az elmondottak után, úgy vélem, mindnyájan megegyezünk abban, hogy a reformáció Istennek kegyelmi ténye. Méltó hozzánk, evangéliomi reformált keresztyénekhez, hogy ezt az igazságot hirdessük, hirdetve terjeszszük s terjesztve diadalra segítsük. Mert nemcsak voltak, hanem vannak és lesznek is mindenha úgy egyesek, mint egész

társadalmi osztályok, tudományos körök, egyházi és világi hatalmasságok, a kik rálépnek arra a végzetes lejtőre, melynek alján ott tátong a minden gonoszt elnyelő kárhozatos örvény. Am ha a csapongva száguldozó emberi értelem, az önmagának hízogó hiú bölcsesség, vagy a sötétség nyughatatlan rémes szelleme, Isten ellenében győzelemre akarná segíteni azt, a mi testi, földi, érzéki, múltó gyönyörrel csábít és kecséget: mi ne válaszszuk, ne kövessük ezt az utat. Álljunk ellent a gonosznak mind a végig, szilárdak levén a hitben! Figyeljünk a Lélek hívogató szavára; ismerjük meg és kövessük Krisztust, a ki lett nekünk Istentől bölcsesség, igazság, szentség és váltság. Tanulmányozzátok és őrtsétek meg a reformációt különösen Ti, tiszteletes nemes hittanhallgató Ifjúság! Mert egyedül a reformáció által tisztán felmutatott és elegyítetlenül hirdetett *evangéliom*-ban birjuk mi azt a lelki fegyvert, melylyel felövedezve s harczolva, bizonyosan miénk az utolsó szó, miénk a jövő! Ne kedvetlenedjünk el, ne lankadjunk meg, csak egy szempillantásra sem, ha szinte a gyakran téves irányba terelt korszellem s az evangéliomtól idegenkedő közvélemény ellenében látszólag sikertelenül küzdünk is. A hol Isten Lelke működik, ott az igazság, ott a szabadság, ott a Krisztus egyháza és Istennek minden kegyelme. A reformáció azonban buzgó könyörgéseket, szüntelen tartó munkásságot s erkölcsi feddhetetlenséget feltételez; e három tényező birtokában Krisztussal és Krisztusért küzdve, miénk leend az országlás, miénk a hatalom, miénk a dicsőség. Én hiszek a protestántizmus evangéliomi eszméinek tökéletes diadalában, mert a józan, munkás, evangéliomi protestántizmus az Isten országának és Krisztus ügyének hivatott s rendelt zászlóvivője s ez ország, ez ügy győzni fog! E hittal midőn ünnepelünk, Te légy Jézus velünk most és örökkön örökké.

TANÜGY.

Tanárok beigtatása a debreczeni ev. ref. kollégiumban.

A debreczeni főiskola ujonnan választott tanárai, bármely tanszakhoz tartozzanak, régi jó szokás szerint, tanszakuk köréből vett értekezéssel foglalják el tanszékeiket s ígtattatnak be hivatalukba. A beigtatás bizonyos ünnepélyességgel szokott történni, a püspök, a debreczeni egyház és város képvisellete s az érdeklődő művelt közönség jelenlétében.

Az a beigtatás, a mely legközelebb októbor 26-án ment végbe s a melyről már lapunk legközelebbi számában is megemlékeztünk, egyike volt a legnevezetesebbeknek, nemcsak azért, mert egyszerre három új tanár beigtatása történt meg ez alkalommal, hanem

azért is, mert a debreczeni ref. főiskola jogakadémiájának Debreczen sz. kir. város bőkezősége folytán, hosszas vajadás után, két új tanszékkal való kiegészítése tulajdonképpen ekkor nyert befejezést s lett valósággá, a mennyiben a két tanszékre megválasztott új jogtanárok, dr. *Bartha* Béla és dr. *Kérészy* Zoltán tanszékeiket ünnepélyesen ez alkalommal foglalták el. Epen azért, ez alkalom emlékezetes leendő mindenkor jogakadémiánk történetében. Befejezése ez annak a két évtizedre terjedő küzdelmes korszaknak, a mely alatt 6 jogtanárnak kellett tanítania azt, a mit rendezett viszonyok között 8-an tanítottak s ugyanennek a 6 jogtanárnak kellett ezenkívül folytonosan harcolni a kormányval s védelmezni számtalan munkálatban és felterjesztésben a jogakadémia önállóságát és becsületét.

Epen azért most, midőn sok halogatás, sok kedvetlenítő akadékoskodás és közönyösség után végvalahára mintegy a viszonyok kényszerhatalma meghozta ezt a kedvező fejlődést, a mely alapvető lépés a továbbiakhoz, — nem fordíthatunk hátat ennek az elmúlt nehéz időszaknak a nélkül, hogy az eddig működött tanárkarnak, mely hivatását erőfeszítéssel is betöltötte s a hivatali tisztességet mindig érinthetlen magasságban fentartotta, — elismeréssel ne adóznánk.

A főiskolai énekkar által előadott szép énekdarab után főtiszt. *Kiss Áron* püspök úr nyitotta meg az ünnepélyt, a választás előzményeinek előadása után felszólítva az újonnan választott tanárokat székfoglaló értekezéseik megtartására. Első sorban dr. *Bartha* Béla, utána dr. *Kérészy* Zoltán jogtanárok, majd *Nagy* József tanítóképezdei tanár olvasták fel székfoglaló értekezéseiknek egyes részleteit. Dr. *Bartha* Béla, a ki mint eperjesi s legutóbb sárospataki jogtanár és nagytevékenységű tudós és író, már széles körben ismert nevet szerzett magának, ez alkalommal is perfekt tanárnak és kitűnő jogásznak bizonyult. Dr. *Kérészy* és *Nagy* József ifjú tanárok szintén kiváló bizonyítékait szolgáltaták szakképzettségüknek. A székfoglaló értekezések előadása után *Kiss Áron* püspök úr üdvözölte az új tanárokat s intézett hozzájuk meleg, buzdító szavakat. Utána *Sass* Béla akad. igazgató mondott szép üdvözlő beszédet az akad. tanárkar nevében a két megválasztott akad. tanárhoz, a mely beszéd kiváló szónoki erővel előadva, megragadó hatást gyakorolt a közönségre. *Nagy* József tanítóképz. tanárt pedig *Kovács* Lajos tanítóképz. igazgató üdvözölte, őszinte szavakkal, meleg, szívélyes hangon fogadván őt a kartársak barátságos társaságába. A szép ünnepélyt a szózat éneklése rekesztette be.

A beszédek alább egész terjedelmükben közöljük, a székfoglaló értekezések tartalmának rövid ismertetésével együtt. Utóbbiak egészben az akadémia f. tanévi Évkönyvében, illetőleg a tanítóképezde Értesítőjében fognak megjelenni.

Főt. *Kiss Áron* püspök megnyitó beszéde.

Mélyen tisztelt közönség!

Főiskolánk fejlődésének, előmenetelének hű barátai! nemes tanuló ifjuság!

Ezelőtt 21 évvel 1874. év okt. hava elsőbb napjainak egyikén tette az első indítványt e tanári kar, hogy a tiszántúli egyh. kerület, hívja fel a testvér egyházkerületeket egy magyar protestáns egyetemnek Debreczenben fellállítására. Ott voltam e nevezetes gyűlésen, láttam a lelkesedést, mely a tett indítványt fogadta. Ott emelkedett már az új roppant épület, ezzel a régivel

összeköttetésben, mint a *Balogh* Péter, gr. *Dégenfeld* Imre s *Révész* Bálint messze időkre kimagasló emlékszóba, buzdítva a közönséget, hogy e háromezázados iskola még idővel egyetemmé is lehet.

Mindamellett a jelenvoltakat nem ragadta el a kedves képzelet, hanem erőink korlátozottságának érzetében azt is kimondották, hogy, ha talán ez, t. i. az egyetem a közeljövőben nem létesülhetne, egy önálló bölcsészeti tanfolyam egybeköttetésben tanárképezdével, a testvérkerületek össszhangzó működése folytán minél előbb életrehívassék, s mint igen jelentékeny, sőt nélkülözhetetlen tényező állítassék fel protestáns egyházunkban közép tanodáink felvirágztatására, jókarban tartására.

Az 1881-iki debreczeni zsinat ugyanily értelemben bírta meg az egyetemes konventet, hogy annak létesítésére a kellő lépéseket tegye meg. Majd a Budapesten 1892. ápr. 2-án tartott zsinat 409. sz. a. kimondotta, hogy a debreczeni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti fakultás, mint középiskolai tanárképző intézet és egy esetleg a kolozsvári tudományos egyetemmel kapcsolatba hozható ref. theologiai fakultás fellállítását egyetemes egyházunk elsőrendű szükségéi közzé sorozza s ezek együttes létesítésére az előkészítő lépéseket megtenni és annak alapját már most lerakni kívánja. E végből a maga kebléből egy 15 tagu bizottságot küld ki, mely erre nézve a felhívó íveket kibocsátotta. A tiszántúli egyh. kerület e zsinati intézkedés folytán 1892. évi 172. sz. a. megbízta a főiskola szellemi és anyagi ügyeinek átvizsgálásával megbízott küldöttséget, hogy alapos tanulmányozás tárgyává téve a zsinati felhívást, készítse elő a fontos ügyet a tárgyalásra, adjon véleményt a tekintetben, hogy a debreczeni főiskola anyagi ereje mivel járulhatna, mit bírna meg, a magasztos cél megvalósítására nézve, mik lennének a sürgős teendők egyházkerületünk részéről?

Ily megbízatással készítette el a bölcsészeti fakultás költségvetését s azzal kereste meg Debreczen sz. kir. város törv. hat. biz. közgyűlését, felkérve azt, méltóztassék a szervezés nagy munkájához hozzájárulni s a fakultás céljaira 200,000 frt alaptőkét megajánlani; melyet, midőn megnyert, tekintettel arra, hogy jogakadémiánk népessége mindjárt a kolozsvári egyetemé után következik a segély felét két új jogi tanszék felállítására fordítani határozván, azokra pályázatot hirdetett s Dr. *Bartha* Béla urat a kereskedelmi és váltójog, peres és perenkívüli eljárás, Dr. *Kérészy* Zoltán urat pedig a magyar alkotmány- és jogtörténet és egyházjog tanszékére el is választotta, a kiket bemutatni szerencsém van. Minthogy pedig középiskoláink szépen fejlődő ügye így követelte, hogy azok számára egy felügyelő választassék s e hivatallal *Joó* István képezdei igazgató urat tisztelte meg: az ő távozásával a képezdében egy tanszék megürült, arra is pályázatot hirdetett.

Van szerencsém bemutatni egyszersmind a tanító képezdében a vallás, földrajz s történet tanszékére megválasztott tanárt, *Nagy* József urat is, kik most székfoglaló beszédeiket megtartani fogják, a mely beszédeknek a bemutatás sorrendjében való megtartására a nevezett urakat ezennel felhivom.

Székfoglaló értekezések.

Dr. Bartha Béla értekezésének címe „A kereskedelmi társaságok jogi személyisége.” Az a kérdés, melyet fejtegetése tárgyává tett, egyike a keresk. jog legvitatásabb kérdéseinek. Mint a szerző mondá, nemcsak ezért, de különösen azon oknál fogva választotta e témát feldolgozásra, mert az általános magán- és a ke-

reszkedelmi jog épen e kérdésnél ölelkezik legszorosabban. Epen azért értekezése első részében magánjogi alapokat rak le a helyes megoldáshoz, de ezt a részt az idő rövidsége miatt föl nem olvashatta. A második rész foglalja magában a tulajdonképi szaktémát s itt ismerteti a külföldi és magyar íróknak e téren felmerülő különböző nézeteit, melyek a keresk. társaságokat vagy egyszerű társaságoknak, vagy mindet jogi személynek tartják; mások minősített társaságoknak, ismét mások a közkereseti és betéti társaságokat societásoknak, a többiek jogi személyeknek; vannak hívei annak a nézetnek, hogy kifelé jogi személyek, befelé nem; a vagyona vonatkozólag igen, egyébként nem. Mindenütt lehetőleg igyekezett ismertetni az illető nézetek főbb külföldi képviselőit is, de a fősúlyt mégis a magyar irodalomra fektette s Apáthy, Nagy Ferencz, Neumann, Bozóky, Vavrik, Klupathy munkáira épüget kiterjeszkedett, mint a keresk. törvény előkészítő munkálataira.

Végeredmény gyanánt ahhoz a nézethez csatlakozott, mely a kereskedelmi társaságok nálunk elismert összes fajait jogi személyeknek tekinti.

Beszéde utórészében pedig, mint magyar protestáns tanár, vázolta még működési programját.

Dr. Kérészy Zoltán értekezése ismerteti a vármegyék politikai szereplésének jelentőségét, a nemzeti közéletre gyakorolt hatását s különösen azokat a szolgálatokat, a melyeket az alkotmány, a nemzeti szabadság és jogok védelme körül a magyar vármegyék a mohácsi vész és a 48-iki közjogi átalakulás közötti idő alatt teljesítettek.

Ismerteti a megyék részvételét a törvényhozásban, a követküldési és útasítási jogot, ennek politikai jelentőségét. Részletesen tárgyalja a megyéket közigazgatási, illetve önkormányzati hatáskörükben megillető azon széleskörű politikai jogosítványokat, melyek által azok a dicasteriális kormánysszervek tevékenységét alkotmányos szempontból ellenőrizték, illetőleg a mely jogaiknál fogva a kormánysszékek által kibocsátott, s a törvényekbe vagy az alkotmány szellemébe ütköző rendeletek ellen opponálhattak. Nevezetesen ismerteti a repraesentatio, a felirati jog, a passiva resistencia vagy vis inertiae alkalmazását.

Végül a megyerendszernek az 1848: XVI. t.-cz. által eszközölt átalakítását s a megyék hatáskörének a közszabadság s jogegyenlőség eszméivel történt összhangba hozatalát.

Nagy József tanári székfoglaló értekezését a földrajzi tudomány köréből vette.

Értekezése két részből áll. Az elsőben feltünteti a Ritter Károly által kezdeményezett összehasonlító vagy bölcsészeti földrajz fejlődését, a második részben ismerteti az emberiség eredetét, őshazáját s elterjedését tárgyaló főbb hypothesiseket.

Az értekezésnek felolvasott első részét a következőkben ismertetjük:

Annak előrebocsátása után, hogy minden ismeretünk a földről indul ki s a földhöz van viszonyítva arról beszél, hogy a földrajznak minden részét a magok körébe vonták más tudományok, csak a leíró részét hagyták meg, — így a földrajz azon magaslatról, hova Strabó emelte, alászállott s megelégedvén a pusztá deskriptív munkával, megszűnt igaz értelemben vett tudomány lenni. A jelen században fellendültek a természettudományok, főként a földtan; — a történelem is elvetette a krónikai, katalógizáló hangot s kutatta a népek nagyságának hanyatlásának okait: e két körül-

mény lendületet adott a földrajzi tudománynak is. Két férfi képviseli e kettős irányt: Humboldt S. és Ritter Károly. Értekező elsőben Humboldt méltatja, ki „Kosmos“-ában bámulatos term. tudományának egész tárházát közli. Szól Humboldt hatásáról Ritterre, ki a földrajzot valóságos tudományá igyekezett tenni. E célból úgy tekintette a földet, mint Isten művét, ki úgy teremtette azt, hogy rajta az emberi nem elterjedhessen, fejlődhessék és tökéletesedhessék. Maga a föld sem holt tömeg, hanem élő, fejlődő szervezet, melynek az emberiség életére, történelmére nézve általános és különös vonatkozásai és viszonyai vannak. Ritter szerint a föld hármass viszonyban mutatkozik: a *világegyetemhez*, a *természethez* s az *emberi történelemhez* való viszonyban, ehez képest a földrajz is három részre oszlik: *csillagászati*, *természettani*, *politikai* földrajzra. Majd arról szól értekező, hogy újabb a csillagászati földrajz csak bevezető része a természettani földrajznak, mely úgy írja le a földet, mintha ember nem lakná, míg az ember és föld között levő kölcsönös viszonyt az *emberi földrajz* (anthropogeographia) tárgyalja. Felemlíti, hogy az emberi földrajz nem kíván kivételeit nem törő törvényeket állítani fel, beéri az általános következtetésekkel, melyekkel a statisztikának is be kell érni, de ezek, mivel számtalan eset összehasonlítása által éretnek el, törvények gyanánt szolgálhatnak. Ezek után rátér azon küzdelemre, melyet a Ritter által kezdeményezett irányzatnak kellett kiállani. Azt mondja, hogy Ritter eszméit főként a történetírók használták és használják nagy sikerrel; felhossa például Curtius Ernőt, ki Görögország története cz. művében oly szépen írja le Görögország földrajzát, a hazai történetírók közül Salamon Ferenczet, ki *Budapest története* cz. művében Budapest földrajzi fekvését igen szépen tárgyalja és méltatja. Sajnálattal említi meg, hogy a földrajztudósok, Peschel osztrák hatása alatt inkább a földrajzhoz s a term. tudományhoz igyekeztek a földrajzot terelni, s az emberi elemnek vagy épen semmi, vagy aránylag kevés helyet jelölnek ki. Sajnálattal említi kivált azt, hogy E. Reclus nem enged nagyobb tért az emberi elemnek gyönyörűen írott „Föld“ cz. művében. Ennek okát egyéb körülmények közt főképen abban látja, hogy a term. tudományok rohamos fejlődése vitte magával a természettani földrajzot is, mely Humboldt óta nagy mértékben fejlett. Főképen Peschel hatalmas működése fejlesztette ezt, ki azt állította, hogy a természeti tényezők hatásában igen nehéz törvényeket találni, épen ezért a földrajzot a term. tudományhoz főként a földtanhoz akarta csatolni. Kétségtelen dolog, hogy a term. tényezők hatásában nem lehet szigorú, kivételt nem törő törvényeket találni. Nagy szerepe van ott az ember akaraterejének is. Az emberi akaratere s a népek energiája legyőzheti s le is győzi gyakran azt, a mit természeti akadályoknak szokás tartani. Például említi Hannibál átkelését a Pyrenéken s az Alpokon. Sőt vannak történeti tények, melyek a földrajzi tényezőkkel merőben ellenkeznek, mégis nemcsak előfordulnak, sőt ismétlődnek is. Izrael népe a Veres tengeren kél át az üldöző pharao serege elől; a dórok nem az isthmuson vándorolnak Peloponnesusba, hol őket a zordon Kythaeron s az ellenséges jónok gátolják, hanem Rhion és Antirhion közt a tengeren. Történeti tény az is, hogy a hunok, midőn a világi történelem szinpadán megjelentek, a Don balpartjáról nem úgy törnek át a jobb partra, hogy a folyón felfele menve, gázlót keresnek, hanem mennek lefele minden podgyászokkal együtt, ott kelnek át, hol az Azóvi tenger a Fekete tengerbe torkollik (csoda szarvas). Számolni

kell tehát a földrajzi tényezők mellett az ember akaraterejével is és pedig a művelődés előhaladásával egyenes arányban, de mégis a népek mindég nagy mértékben függenek a természettől. Tömeg hat tömegre, tömegnél pedig bizonyos közép irány érvényesül és pedig elég szabályosan, az ellenkező irányu akaratok ereje kölcsönösen gyengíti és ellensúlyozza egymást. Lehet tehát, sőt szükséges a földrajzi tudományban tárgyalni a földnek az emberhez való viszonyát. Ezt kezdte Ritter, ezt cselekszi jelenleg még nagyobb mértékben Ratzel Frigyes, ki *Anthropogeographia* cz. művében oly bámulatra méltó éles elmével fejtegeti a lakó földnek, hegyeknek, völgyeknek, folyóknak, tengereknek, klímának stb. az emberiségre való hatását. Megemlíti értekező e pontnál Dr. Simonyi Jénőnek éles, ítélő tehetségre mutató nézetét, ki azon véleményét nyilvánítja, hogy azért indult korunkban virágzásnak a földrajzi elmélkedés, mivel Stanley nagy utazásaival befejeztetett a szárazföld felfedezések kora. Ennek az irányzatnak paedagogiai szempontból csak örülhetünk. A földrajznak ilyen felfogása elősegíti a történelmi tények könnyebb megértését és emlékezetben tarthatását.

Mindezekből az tűnik ki, hogy a földrajz csak akkor felel meg föladatának, ha nem csupán egyszerű felsorolására szolgál a térben létező földieknek, hanem a föld jelenségeinek fokozatos összefüggését is előadja.

Mintegy záradékol felemlítette értekező, hogy e két irány hazánkban is küzdött egymással. Megemlíti a Budapesti Szemlében megjelent két egészen különböző irányu bírálatát a Hunfalvy „Egyetemes Földrajzának 1884 május havi füzete megírja H.-t, hogy nagyon sok történelmi adatot közöl; több tekintetben enged a német rendszerhajhászok phrasisainak; Kohl és Klöden nyomán szünet nélkül törekszik állítólagos oki kapcsolatok felkutatására; hasonló fejtegetések pedig csak földrajzi játékok. 1886. decz. füzete a Budapesti Szemlének erősen elítéli a németeknél lábra kapott, s tőlük átvett azon irányt, hogy a földrajzi tankönyvekbe a természet három országát még képekben is belerajzoljuk. Így ma a földrajzok tökéletes zágyvalékát képezik a földrajzi és természetrajzi ismereteknek, melyekből a növendék azt sem tudja, mit tanul ő voltaképen. A földrajz czélja pedig az, hogy a földet és annak részeit leírva, ismeresse azoknak az emberiséghez való viszonyát; a természeti viszonyok hatása a történelmi élet eseményeinek előidézésére sok esetben valóban oly félremagyarázhatlan és feltűnő, hogy végtelen sajnálnunk kell, hogy a történettudósok e szellemes fejtegetését tudományunk egyik, különben tehetséges munkása évekkel ezelőtt „geographiai játékoknak“ nevezte, holott azok alapos érvekkel eszközölve, a földrajzi tudomány legszebb vívmányai.

Értekező azzal végzi székfoglalóját, hogy a földrajzi tényezők sokfélék, s kipuhatólások magában véve is óriási feladat, ennél fogva igaz Hunfalvy János mondanása: Korunkban még csak a földrajzi tudomány előcsarnokában állunk, annak szentélyébe még nem hatoltunk be.

Püspöki záró beszéd.

Tudós Tanár urak!

Meghallottuk, fokozódott figyelemmel végig hallgattuk értekezéseiket.

Őn, Dr. Bartha Béla ur, a Vandrák és Vécsey, Kövy és Gortvay egykori dicsőségek helyéről jött hozzánk, mint azok méltó utóda, A mit tőle vártunk,

gyönyörű beszédében felmutatta. „Mi fili perge quo coepisti.“ ezt mondja, ezt kiáltja felé e kerület „Kedves fiunk! csak haladjon tovább, merre utja viszi.“ Statisztikai pontossággal ismeri ön egész hazánkat, egyházunkat; tudós művekkel, czikkekkal áldozott a hazai művelődés oltárán. Menjen tovább! védje igazainkat. Mutasson tanítványai előtt biztos irányt a jogkereső emberek számára.

Dr. Kérészy Zoltán urra szinte elmondhatjuk, hogy „gyermekességétől fogva tudta az irásokat.“ Már az apai háznál megismerte az ifjuságot. Láta annak méltánylandó sajátosságait, gyöngé oldalait, látta szabadság szeretetét, táplálja és nevelje őket az általa mondottak szerint bölcseséggel.

Legyen e két új tanszék a létrejövendő egyetemnek két első lépcsője, melyre jó kedvvel rakjon többet egy hálás kor.

S ön Nagy József ur, a leendő néptanítóknak oktatója, tanítja ismerni e kedves földet, a hazát s népeket, a rájuk sugárzó világokkal, melyek közt most bennünket meghordozott. Ott a csillagok között keresse ön s mutassa fel tanítványainak világboldogító fényében a legszebbiket, azt a betlehem-i csillagot, mely boldogsággal tölti el minden istenkereső ember lelkét! Terelje ennek zászlaja alá tanítványai összveségét, hogy legyenek a Krisztusnak haláláig hívei, buzgó keresztyének, legyen maga azoknak boldog vezére.

Adjunk tisztelt közönség Joó István urnak is, ki tőlünk bár megvált, most is távolban a mi nevelés ügyünkben utazik, egy zöld galyat, a hála zöld galyát emlékül e főiskola terebélyes fájáról, melyeket annyi éven át híven öntözött.

És most tisztelt közönség nagyérdemű urak a nevelésügy és főiskolánk jó barátai fogadják mindnyájan szíves köszönetünket türelmökért, sőt buzgó részvétökért, melyet ez ünnepély iránt mutattak s kívánjuk együttesen a világosság Istene gazdag áldásait e tanintézetre a tanárookra s tanulókra.

Sass Béla akadémiai igazgató beszéde.

Mélyen tisztelt jogtanár urak! Kedves kartársaink!

Akadémiai tanácsunk nevében meleg rokonszenvvel, teljes bizalommal és annál tisztább örömmel üdvözlöm önöket, mentől teljesebb jelen ünnepélyünk összhangja. Ez pedig — Istennek hála! — zavartalan. Nem vegyül belé a fájó emlékezet, a mely hasonló alkalmakkor egy-egy sorainkból kidőlt jeles elköltözött alakját szokta előnkbe idézni, hogy a kegyelet élő virágaiból font koszorúval meghatottan érintsük halántékait; nem még a szeretetnek és elismerésnek az az édes-bús hangja sem, a melylyel egy-egy hosszú, becsületes munkában megfáradott kartársunknak, egy-egy nemes pályafutása terhei alatt megtörött aggastyánnak adózunk, mikor eltávozik közülünk, hogy néhány esztendei nyugalomban keressen üdülést zaklatott, elernyedtt idegei számára. A mai nap egészen a hálának és örömmek ünnepe. A háláé, a melynek most első és utolsó szava ezt a nemes várost, Debreczen városát illeti. Debreczen városát, hogy fejedelmi bőkezűsége és áldozatkészsége, fenkölt gondolkodása, a közművelődés nagy érdekei iránt való érzeke főiskolánkat íme két új tanszékkel ajándékozta meg; hogy annyi következetességgel és méltósággal ápolja fényes multjának hagyományait; hogy ma is oly hív leteteményese az ősokeket éltetett ama szellemnek, melyet a hivatása öntudatától áthatott, meg-

hamisíthatatlan magyar nemzeti érzésnek és a reformáció hatalmas eszme-áradatának együvésszakadása, összhangba olvadása teremtett meg; ama szellemnek, a mely midőn ennek a nemes városnak a történelmére mintegy negyedfél évszázad alatt letörölhetlen jelleget nyomott, egyszersmind kulturális jövője irányát, föladatait és kötelezettségeit is hosszú időkre, félreösmerhetlenül kimutatta. Miként az imént főiskolánknak legfőbb kormányzója, főt. és mélt. püspök úr, úgy tanárkarunk is csak a legtisztább hála adójával közeledhetik e nemes város körünkben megjelent nagyérdemű képviselői elébe és osztatlan bizalommal tekint e város közügyeinek bölcs kormányosaira, a kik bizonyára aggódó gonddal igyekeznek úgy alakítani a jövőndőt, hogy a dicső mulittal versenyre kelhessen.

De a mi mai ünnepélyünk főiskolánknak örömm-ünnepe is, a mely jogakadémiánk fejlődésének történetében korszakot jelöl. Jogakadémiánk, teljes jog- és államtudományi karrá történt szervezése után 20 esztendővel, egy mélyen érzett, régi óhaját* látja megvalósítva, mikor a királyi, valamint a katolikus jogakadémiák színvonalát immár a tanerők létszáma tekintetében is eléri. Korábbi berendezkedésünk azon fogyatkozásait, a melyek jogakadémiánk tanárkarára, akadémiánk főnállásának és versenyképességének biztosítása végett, a legnyomasztóbb terheket háritották s akadémiánk bel-szervezetét — mint erről egyházkerületi gyűlésünk jegyzőkönyvei még a nemrég mult években is, sajnos tanubizonyosságot tesznek** — a közoktatásügyi kormány szakadatlan gáncsoló bírálatainak szolgáltatották ki, a mai napon végre átadjuk a multnak. Míg ugyancsak a mai napon egy szebb, egy biztatóbb jövőndő körvonalai bontakoznak ki tekintetünk előtt. Ma már bizton lehet remélnünk, hogy a jogakadémiák nemsokára föl fognak szabadulni az alárendeltségnek és függésnek ama sorvasztó viszonyából, a hova őket, az egyetemekkel szemben, a fennálló rendszer, az ügyvédi rendtartásról szóló 1874-iki törvénynek s a közoktatásügyi kormány által 1883-ban életbe léptetett újabb vizsgálati szabályzatnak némely intézkedései juttatták.*** Bizton remélhetjük, hogy a kötelező doctoratus eltörlése után, az önálló tanügyi jelentőségüket visszanyert jogakadémiák egységes, bevégzett elméleti tanfolyamokká, életerős fakultásokká alakulnak át, a melyek, eredeti rendeltetésükhöz képest, közigazgatási és törvénykezési szakpályákra egyaránt képesítő elméleti államvizsgálatokat lesznek hivatva tartani. S ennek a biztató jövőnek a keretében ott látjuk a mi jogakadémiánkat, hazánknak régóta legnépesebb jogakadémiáját, a mint ennek a nagy magyar vidéknek fejlődő középpontján, reformált hitfelekezetünknek hatalmas tömörülési színterén, főiskolánk fentartó testületeinek s ennek a nemes városnak szerető gondjaitól környezve, fokról-fokra halad az egyetem felé. Azt a megnyugóvást, azt az őszinte örömet, a melyet nálunk ezek a gondolatok, vágyak, tervek és remények ébresztenek, csak fokozhatja az a körülmény, hogy két

új tanszékünkre éppen önöket nyerhettük meg — mélyen tisztelt kartárs urak! — kik egyfelől a tanári pályán kifejtett buzgó és eredményes működésökkel, a jogi szakirodalom s az egyházi közelet terén való ösmert, üdvös tevékenységökkel, másfelől pedig az ifju kornak már is szélesebb körben méltányolt nemes törekvéseivel jövőndő működésök iránt a legszebb reményeket ébresztik és táplálják bennünk s mindannyiúnknak kedves zálogot nyújtanak a felől, hogy a számukra előlegezett bizalomnak teljes mértékben meg fognak felelni. Kalauzolják is híven — mélyen tisztelt kartárs urak! — a gondjaira bizott ifjúságot a tudományok szentelt csarnokaiban! Osszák meg véle szellemök s lelkök kincseit! Hisz mentől pazarabbul osztogatják, annál dúsabb kamatokat fognak azok önöknek hajtani tanítványaik hálájában, tiszteletében s előhaladásában. Mi osztatlan bizalommal fogadjuk önöket s rajta leszünk, hogy kölcsönös érintkezésünket ne a hideg conventio, hanem a kartási indület jótékony melege s az összetartozandóság amaz élénk testvéries tudata szabályozza, a mely együttes működésünk összhangjának és sikereinek fő föltétele. Mi szívünkben óhajtuk, hogy a mélyen tisztelt kartársak munkája nyomdokán fakadjon gazdag áldás — áldás önmagukra, magán életükre, áldás erre a százados, tisztos főiskolára s áldás hazánk közművelődésére.

Önök pedig, nemes tanuló ifjúság, közelebből joghallgató urak, vegyék körül tudós tanáraikat tisztelettel, ragaszkodással és odaadó szorgalommal! Fáradtságos munkájok árán ők az ösmertek gazdag készletét gyűjtögették össze s ime önzetlen lelköknek most nincsen hőbb vágya, mint hogy e kincseket önökkel megosszák. El tudnának-e önök zárkozni ridegen ez elől a nemes altruismus elől? Viszonzhatnák-e hideg közönnyel vagy éppen fásultsággal tanáraik hívogató szavát, a mely önöket a tudományok kastaliai kútfejéhez édesgeti? Én nem hiszem, nem gondolom. Hiszen ehhez elsőben is le kellene mondaniok az emberi léleknek arról a magas rendeltetéséről, arról a mélyes és természetes szükségletéről, a mely a halandót ellenállhatlanul vonja, hajtja az igazság felé. Azután pedig meg kellene tagadniok, el kellene fojtaniok lelkiösmeretöknek azt a komoly szózatát, a mely önökhöz a reájok várakozó nagy föladatakról, a reájok nehezedő rendkívüli felelősségről beszél, ama felelősségről, a melylyel önök, mint a magyar értelmiség leendő képviselői, a társadalomnak, a hazának és egyháznak, a mai kor szellemének egyaránt tartoznak. Használják tehát öntudatosan a főiskolánk falai között eltöltött drága éveket! Szolgálják jövőjök igaz érdekeit lankadatlan fáradozással és buzgó önképzéssel! Ám egyszersmind vigyázzak is, legyenek éberek, hogy egyoldalú szakképzettség révén, bele ne ringassák valahogy magukat abba a divatos, szűklátókörű elfogultságba, a hol „az igaz műveltségnek éppen legszebb virága,“ a vallásosság iránt volnának érzéketlenek. Hisz a jog eszméje, általában erkölcsi eszméink, erkölcsi akaratumnak emez ő mintaképei, a melyek emberi valónk legmélyén nyugosznak, miként már Plátó tisztán látta lelkünknek Istennel rokon alkatrészből fakadnak föl s letagadhatlan bizonyossággal utálnak bennünket arra a szent akaratra, a mely örök változatlanban trónol tér és idő felett, bármily szeszélyesen változzék is az emberi akarat. Ezek a vallás-erkölcsi eszmék alkotják szentek-szentjét a halhatatlan lélek templomának. Ezek az eszmék csodálatos bűvös erővel bírnak, a mely emelni, nemesíteni képes, nagygyá és hatalmassá képes

* Lásd az ev. ref. tiszántúli egyházkerület 1889 május hó 7—11 napjain Debreczenben tartott gyűlésének 150. jk. számát, különösen a 100. és k. lapot. Továbbá az 1890. jun. 2—6. egyházkerületi gyűlés 145. jk. számát (104. 105. lap.) és Baczoni Lajos dr. jogakadémiai dékán beszédét a debreczeni ev. ref. főiskola fejlesztése tárgyában Debreczen szab. kir. város társadalmától 1893. okt. 27. tartott értekezleten, a füzet („Az ev. ref. zsinat és tiszántúli ev. ref. egyházkerület felhívása stb.“ Debreczenben 1893.) 18 és kk. lapjain.

** Lásd p. az imént elől említett jk. számot (98. és 101. lap.)

*** V. ö. az 1887. májusi egyházkerületi gyűlés 85. jk. számát.

* Iskolai törvények 29. §.

tenni az általok áthatott társadalmakat és államokat. S az önök lelkiösmerete bizonyára szintén ez eszmék világában fogja föltalálni legszilárdabb megnyugovó pontját, ha, mint bírának, egykoron hivatásuk leend, hogy földi érdekek, emberi tekintetek, gyarlóságok hétköznapi tusáiban, hullámzásaiban, az alantjáró, a hitvány önzés kísértései közt mozdulatlan karokkal tartsák az igazságnak mérlegét. Ápolják tehát hiven és odaadólag összeköttetésüket a vallás-erkölcsi eszmék eme világával s egy magasztos jelszóval haladjanak önök a munka és kötelesség pályáján — Istennek szent nevével!

Kováts Lajos tanítóképzői igazgató beszéde.

Főtiszteletű és méltóságos püspök úr!

Mélyen tisztelt közönség!

A tanítóképző-intézeti tanárkar nevében mély tisztelettel hálás köszönetet mondok a főtiszt. egyházkerületnek azért a nem lankadó áldozatkészségért, hű gondoskodásért, melylyel intézetünket aránylag rövid idő alatt tekintélyes állásra emelte s az állami hasonló célú intézetekkel versenyképessé tette. Köszönetet mondok közelebből azért, hogy a volt igazgatónk eltávozásával megüresedett tanszéket nem hagyta betöltetlenül, hanem arra bölcs körültekintéssel oly férfit választott meg, kinek jól ismert tehetsége, kitünő képzettsége és nagy szorgalma biztos kezességet nyújtanak arra nézve, hogy feladatát mindnyájunk óhajta szerint hiven fogja betölteni.

Elismerésünket nyilvánítom ez alkalommal is volt igazgatónk iránt, ki mintegy két évtizeden át nemcsak tevékeny részt vett intézetünk fejlesztési munkájában, hanem állása, egyénisége, fényes tehetségénél fogva e munkát vezette, irányította. Elismerésünk mellett kívánom, hogy a mely tisztelet, közbecsülés, szeretet környezte őt közöttünk, a mely siker kísérte buzgó fáradozásait: ugyanaz környezze és kísérje új működési körében.

Végre őszinte szívből és örömmel üdvözlöm a közibünk lépő új tanárt, immár munkatársunkat, s biztosítván őt a tanárkar jóindulatáról, kívánom, hogy kiváló tehetségeinek érvényesítésére megtalálja köztünk az alkalmas tét és kedvező körülményeket, ambícióját kielégíthesse az egyház, haza és emberiség azon fontos, de nehéz szolgálatában, melyet előtte tanítóképző-intézetünk feltár. Mert fontos, de nehéz lesz e szolgálat, nehéz e pálya, sokkal nehezebb, mint az állami tanítóképző tanároké is. Nekünk nemcsak képzett, jó magyar tanítókat kell nevelnünk, hanem az egyháznak tántoríthatatlanul hű, hitbuzgó s áldozatrakész fiakat, kik az igaz vallásosságot, egyházunk, a magyar reformált egyház hű szerelmét, egyházi intézményeinkhez való hű ragaszkodást, az egyházi felsőség iránti kész engedelmességet a mi példánkból, életünkéből, tetteinkből, szavainkból látván és elsajátítván, átlátnálják azt a gondjaikra bizandó növendéksereg szívébe-lelkébe, s neveljenek vallásosságban tündöklő, egyházas érzületű nemzedéket nemzedék után, — hogy az a szép összhang, szoros együvértartozás, benső kapcsolat, mi szent örökség gyanánt szállott át reánk apáinkról, egyház és iskola közt fenmaradjon, fejlődjék s erősebb legyen, s újabb egyházi törvénykönyvünknek ne csak lapjain álljon megírva: „az iskolák mindenestől fogva az egyház testéhez tartoznak”; hanem a törvényhozók intenciója testet, alakot öltson, megvalósuljon és éljen!

Ebben az irányban működtünk mi eddigelé is,

s biztat a remény, hogy új tisztársunkban, — ki mint intézetünk vallásánára, első sorban lesz hivatva a vallásosság és egyháziasság szent érdekeit ápolni és fejleszteni, — ki mint e főiskola volt növendéke, az alma mater kebelén, velünk együtt ez irányban, ebben a szellemben neveltetett, — e tekintetben is kiváló munkakerőt nyerünk. Ebben a reményben még egyszer szívesen üdvözlöm őt!

Megköszönve főtiszt. és mélt. püspök úrnak, a nt. lelkész uraknak, tanárkaroknak, a tanuló nemes ifjuságnak és a mélyen tisztelt közönségnek iskolai ünnepélyünkön való szíves részvételét, azzal a hű imával végzem beszédemet, hogy az erős, mindenható Isten, a mi szerető, bölcs, gondviselő Atyánk, főiskolánkat, melyet a vallás, egyház, tudomány és honszerelem emelt, ápol és fejleszt háromszáz év óta, tartsa fenn az idők végéig, fejlessze, virágoztassa; áldja meg vezetőit, jöltévőit, tanárait és tanítványait, s a mire mi szívünk szerint törekszünk, engedje meg, hogy mielőbb egyetemre fejlődve, szélesebb körben és fokozottabb mértékben tölthesse be magasztos hivatását!

IRODALOM.

Régiségek.

A Gileádi balsamom magyar fordításáról.

Ugy emlékszem, hogy Gileádi balsamom bizonytalan íróiról lett volna egyszer vitás kérdés lapjainkban. Ugy rémlik emlékezetemben, de hitelesen nem állítom.

A Gileadi balsamom írója, Lampe Fridrik Adolf a leydeni világhírű reformált egyetem tanára. Magyar fordítói e jeles munkának:

Bányai István, ki Patakon végzett tanulása után Franekerában és Leidában tanult, hazánkba visszatérven, lett pataki professor. Még pataki deák korában magyarra fordította Lampe említett munkáját, mely szol a pestisről, midőn az Magyarországon 1739-ben uralkodnék. E fordítást Franekerában tanulása alkalmával készítette és az a belga ref. buzgó hitű rendek segítségével ki is nyomtatott Franekerában 1741-ben. E példányok mikor haza hoztatának 1743-ban, — az ófalusi harminczadon, — Magyarország szélén leárestáltattak, oda is veszték ládástul, mely volt négy mázsa. Ezeket írja Bod Péter Magyar Athenásában a Bányai munkájáról.*

Második írója vagyis inkább fordítója a Gileádi balsamomnak Hunyadi Ferencz m. telegdi ref. lelkész, Hunyadi Szabó Ferencznek, híres és tudós debreczeni lelkész és püspöknek atyja. Ajánló levele a fordítónak: „A debreczeni reformata szent eklésia külső és belső előjáróinak, az egész venerabile consistoriumnak illendő becsülettel nevezendő nagy jó uramnak Ó kegyelmeknek.” Igen szép és vallásos érzésű ajánló levél, melynek végén így szol: „Néked szentelem hát debreczeni

* Az id. Szinyei József által szerkesztett magyar írók élete és munkái ez. becses vállalatban még ezeket találjuk Bányairól: szül. 1711-ben Erdőhorvátiban, Abaujmegyében; tanult Patakon, hol a felsőbb tudományok hallgatói sorába, 1727. okt. 23-án lett beiktatva, német szó kedvéért Pozsonyba ment tanulni; visszatérven Patakra, 1736-ban a szónoklat tanítója lett; innen 1740. elején Belgiumba a franekarai (márcz. 4.) s leydai egyetemre ment. Hazatérte után 1743-ban a szónoklat és történelem tanára lett Sárospatakon stb. 1767-ben kilépett hivatalából és Erdő-Horvátiba vonult nyugalomba, hol ugyanazon év. május 25-én meghalt. Albuma, melybe barátai s tisztelői írtak emléksorokat, a m. n. muzeum kéziratárában őriztetik.

Szerkesztő.

reformátum consistorium: és kegyelmeknek ajánlom T. T. N. Uraim ezen áldott olajfának, néhai áldott emlékü T. T. Fridrik Adolf Lampe uramnak, ilyen drága balzsamom olaját, melyet az isteni kegyelem által a tiszta szent írásokból készített a döghalál ellen. Légyen ez biznyságnak oszlopa, mely nagy volt a kegyelmek szereteti az Isten dicsőségéhez, és légyen ez a kegyelmek áldott emlékezetinek zöldelő fája mind örökön örökké! Neked pedig, oh gyászba borult Isten-anyaszentegyháza, azt kívánom, szép gyümölcsű és formájú zöld olajfának nevezze az Ur a te nevedet. Jer. XI: 16. hogy a te ékességed olyan legyen, mint az olajfának ékessége és a te jólnevelkedett s jóltanult fiad, mint az olajfának ágai. Amen. T. T. N. Uraimnak alázatos szolgálja Hunyadi Ferencz. Irtam Telegden, 1740-ik esztendő elején.

Ennyit tudok csak Hunyadi Ferencz életéről, hogy atyja volt a püspök Hunyadi Ferencznek, azt is az új Athenásból tudtam meg, hol Hunyadi Szabó Ferencz életrajza közölve van. E derék férfi élete és munkásságáról óhajtván adatokat szerezni, irtam Telegdre a lelkészhez, de választ nem nyerhetem. Szándékom volt közölni a Szinyei József által szerkesztet Magyar Irók élete és munkái füzetében. A könyv áll 357 lapból, vannak benne több szép énekek.

E könyvről azért irtam ily terjedelmesen, mert e könyv tudtommal ritka s még a debreczeni nagy könyvtárban sem található. Én e példányt atyámtól örököltem.

Közli: *Keszi Hajdu Lajos.*
ny. lelkésztanár.

Megjelentek s szerkesztőségünkhöz beküldettek a következő népiskolai tankönyvek:

1. **Keresztény Hittan**, a református vallású elemi iskolák IV-ik osztálya számára. Irtá *Filó Lajos*, nagy-kőrösi ref. lelkész. Kiadja a dunamelléki ref. egyházkerület. Második teljesen átdolgozott kiadás. Ára kötve 20 kr. Budapest, Kókai Lajos bizománya, 1896. A kitűnő szerző neve elég biztosíték a könyv értékére nézve.

2. **Bibliai Történetek**. Protestáns népiskolák számára. Irtá *Bereczky Sándor*, budapesti hitoktató. Második javított kiadás. Ára 40 kr. Budapest, 1895. Kókai Lajos könyvkereskedése. A Luther-Társulat kiadványa. — Ugyanezen szerzőtől jelent meg: **Bibliai Ismertetés**, bibliai történetekkel, Palesztina földrajzával és térképével, középiskolák, polg. és felső leányiskolák használatára. Budapest, 1895. Kókai L. kiadása. Ára 60 kr.

3. *Dezső Lajos*, a sárospataki állami tanítóképző-intézet igazgatója, jeles paedagogiai és tankönyvíró által szerkesztett 3 darab **Olvasó-Könyv**, elemi népiskolák számára, küldetett be szintén, melyek a jönevű „Sárospataki Irodalmi Kör“ kiadványai. Ezek közül az egyik darab, mint a népiskolai könyvtár XV. kötete, a II. elemi osztály számára készült s a folyó 1895. évben második javított kiadásban jelent meg Sárospatakon. Ára kötve 24 kr. — A másik ugyanazon könyvtár V-ik kötete gyanánt a III—IV. elemi osztályok számára harmadik javított kiadásban bocsátatott közre szintén a f. évben. Ára 50 kr. — A harmadik V—VI. elemi osztályok számára készült vaskos füzet, mint a népisk. könyvtár XII. kötete, 1893-ban jelent meg. Ára kötve 80 kr. A miniszter által is engedélyezett s egy összefüggő sorozatot képező ezen olvasó-könyvek ismertetésére még alkalmilag visszatérünk.

4. **Népiskolai tanulók kalauza**. (Kötelességek, illemszabályok, egészségtan, rendszabályzat és havi érte-

sítő 6 évre.) Irták *Gipsz Ignác*z tanító és dr. *Neuwirth* Nándor, fürdő-orvos. Pöstyén, 1895. Az első pöstyéni könyvnyomda kiadása. Ára 24 kr. A 74 lapra terjedő eredeti könyvecske utolsó, ötödik részében az értesítőt tartalmazza, melyben elől a tanulóra vonatkozó általános adatok, azután a tanév egyes hónapjaira készült rovatok a magaviselet, szorgalom és előmenetel, valamint a mulasztások kitüntetése céljából s végül a tanulóknak egész tanévi osztályzata foglaltatnak. Mindez 6 tanévre elkészítve, a különértesítőket pótolná s egyuttal bizonyos, főleg egészség-tani ismereteket a tanulóra s az egész családra nézve is hozzáférhetőb bekké akarna ezen az úton tenni.

A Protestáns Pap, gyakorlati szakközlöny októberi száma Széki Ákos bensőséggel teljes versén s Bartha Bélának az Órállóból átvett cikkén kívül a következő egyházi beszédek tartalmazza: *A keresztyén nő Anna képében*. Alapige: I. Sámuel I. r. 27—28. v., írta *Fejes György*, halasi ref. segédpap. — *A gazdag emberről és a szegény Lázárról*. Alapige: Luk. 16. 19—31. Bröcker vázlata után írta *Ladányi*. — *Templomszentelési beszéd*. Alapige: Aggeus II. 9. Irtá *Linczényi Lajos* k.-lehotai ev. pap. — Van továbbá egy *kertész eskelésekor* mondott beszéd *Lágler Sándor*tól, mely után az állami anyakönyvek vezetése tárgyában kibocsátott belügyminiszeri utasítás egy részlete s lelkészválasztások stb. vannak közölve. E közlöny, mely Kölesden jelenik meg *Lágler Sándor* ev. és *Kálmán Dezső* ev. ref. papok szerkesztésében, a XVI-ik évfolyamot járja. Ára egész évre 8 kor Megjelenik havonként 2—3 iven.

Milleniumi történet. Az „*Ahenaeum*“ r. társaság kiadásában megjelent „*A magyar nemzet története*“ című tíz kötetes nagy munkának (milleniumi kiadás) harmadik kötetéből, mely az Anjouk korát tartalmazza, a 41., 42., 43. és 44. füzetek kerültek könyvpiazcra. A három első füzettel befejezést nyert Pór Antal kitűnő történet írónk nagyszabású monografiája, az „Anjouk kora“, a 44. füzetben pedig Schönher Gyula, ennek az egész nagy munkának segédszerkesztője, „Az Anjouház örökösei“ cím alatt a Magyarországon uralkodó luxemburgi ház történetének megírását kezdi meg. Az első könyvben Zsigmond küzdelmeit ismerteti a magyar koronáért, majd Zsigmond trónralépésének körülményeit, Bosznia és a délvidéki forradalom történetét írja le, rendkívüli széleskörű tárgyismerettel, vonzó előadásban. Ez a füzet is számos és igen érdekes szöveggel van illusztrálva, és két szép műmelléklettel van díszítve. Az egyik, „Zsigmond császár és király“ arcképe, a magyar származású középkori festőművésznek, Dürer Albert (Ajtósy) a nürnbergi városházán levő eredetije után; a másik műmelléklet pedig ugyancsak két magyar ötvösművésznek alkotását tünteti elénk, ez Kolozsvári Márton és György ötvösök „Szent György“ szobra, melynek eredetije Prágában őriztetik. Erről a nagybecsű középkori magyar képzőművészeti emlékről hű gipszmásolatot vesznek a milleniumi kiállítás számára, hol a másolat kiállítva lesz és „A magyar nemzet történetének“ olvasói már mint ismerőssel találkoznak vele. A füzet szövegekpei közül külön ki kell emelnünk Székely Árpádnak remek rajzait: A „Castel dell' Ovo Nápolyban“, „Novigrád“, „A Frangepánok várkastélya Zenggen“, „A székesegyház Trauban“, „Várna romja“, valamint Dörre Tivadár tanár két rajzát, mely Mária királyné körmöcbányai házának külsejét és belsejét ábrázolja. Ezenkívül

még egy szövegképpel van díszítve ez a füzet, ez „Mária királynő“ arcsképe, mely a runkelsteini vár egykoru falfestményéről van levéve. Egy füzet ára 30 kr. Előfizetés negyedévre (12. füzet) 3 frt 60 kr., félévre (24 füzet) 7 frt 20 kr.

Megjelent a „Magyar írók élete és munkái“ című, olvasóink által már jól ismert nagy vállalatból a IV. kötet 5. füzet a *Heinrich — Hermányi* írók ismeretetésével. Protestáns egyházi és iskolai szempontból a következő régiebb és újabb írók érdekelnék bennünket közelebbről ezen füzetben: Heiszler József, Héjás Pál, Helmezi (K.) István, Heltai Gáspár, Herczegszőlősi István, Herepei Ádám, Gergely (kettő), István, János, Károly és László, Hermann Dávid, János és Lukács, Hermányi Dienes József. Az eddig megjelent 33 füzet 7690 életrajzot foglal magában. Hogy ez aztán milyen irodalomtörténeti kincset képvisel, azt meghatározni, szóval leírni nem lehet. Szinnyei József ezen nagy műve, mely a pótlékkötettel együtt 10 kötetre (100 füzet) van tervezve, egyelőre negyedévenként kiadandó öt íves füzetekben jelenik meg, remélhető azonban, hogy 1900-ban az egész be lesz fejezve. Előfizetési árak: 5 füzetre 2 frt 50 kr. 10 füzetre 5 frt bérmentes megküldéssel. Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkereskedő Budapesten.

KÖZÉLETÜNK.

Reformációi emlékűnnepély a debreczeni főiskolában.

Október 31-én, a reformáció kezdetének ez emléknapján, újra, ezen évben már hatodszorra, ünnepélyt rendezett a debreczeni főiskolai hittanszaki önképzőtársaság, hogy fölelevenítvén a multak emlékezetét, tettekre lelkesítse, hűségre buzdítsa az ifjúságot, a jövőndő épületének emez oszlopait.

Az ünnepély szokás szerint a főiskolai díszteremben folyt le, hol főként a női nem igen szép számmal jelent meg; a férfiak között ott láttuk Könyves Tóth Kálmán lelkészt, Menyhárt János és Márk Pál nyugalmomba lépett főiskolai tanárokat, Lengyel Imre gazdasági tanácsost; a theologiai tanárok teljes számmal, a jogakadémia részéről dr. Kovács Sándor, a tanítóképezde részéről Kovács Lajos igazgató és Nagy József, a gymnásiumból pedig dr. Nagy Zsigmond, S. Szabó József és dr. Bartók Jenő voltak jelen az ünnepélyen, és a főiskolai ifjúság nagy számmal.

Három éneket adott elő az énekkar teljes szabadsággal, köztük a Luther fonséges énekét.

Az ünnepély fénypontját mindenesetre *dr. Erdős József* theologiai dékán, társulati felügyelő tanár gondolatokban gazdag, nemes egyszerűséggel előadott megnyitó beszéde képezte, melynek jórészt lapunk élén közöljük.

Ezután *Sáfrány Lajos* 4. th. ünnepi ódáját szavalta el Bagaméry Károly 2 th. A lendületes szép költeményt gyönyörrel hallgatta a közönség.

Igen kellemes két pontot képezett az ünnepély programjában *Soltész Elemér* és *Sáfrány Lajos* negyedéves hittanhallgatóknak felolvasása. Az első Zwingli Ulrich feleségéről, Reinhard Annáról, a második a sokat szenvedett, de buzgó kálvinista hitében soha meg nem tört gróf Bethlen Katáról tartott egyszerű, de megható vonásokkal ecsetelt történeti leírást. Tanulmányozni szerető szellemet árultak el ezen tanítványaink felolvasásaik

által, s a nagy emlékezetnek szentelt ünnepélyt valóban kellemessé és kedvessé is tették a megnyitó beszéd fölemelő hatása után.

Juhász László esk. felügyelő és gymn. segédtanár, mint társulati elnök tartotta meg ezek után nemes hangon mondott szép záróbeszédét, melyet is egész terjedelmében közlünk a következőkben.

„Mélyen tisztelt hallgatóság!

Hatodik éve már, hogy a „Hittanszéki önképzőtársulat“ évenként október 31-én megüli a reformáció emlékűnnepélyét.

E napon legalább társulatunk lángoló buzgalommal függ a multak bemohosult emlékein s a hálás kegyelet felkeresteti velünk ama nagy alakokat, kik az evangélium vezérfénye mellett az ígért kanaánja, amaz örök haza felé kalauzolnak s birtokába juttatnak a lelki szabadság honának, melynek romolhatatlan fundamentuma Krisztus s alkotója, teremője maga: Isten!

Ünnepelő lelkünk előtt feltűnik Zwingli alakja, a mint Helvetia bércein megfujja az újraébredés riadóját, hogy beteljék az Urnak ama mondása: ti világnak minden lakói és földnek lakosai meglátjátok mikor a hegyeken zászlómat felemelem és mikor az én kürtömet megfuvallom, meghalljátok. (Ézs. 18.)

Föltűnik előttünk ama másik nagy reformátor: Luther, ki mint egyszerű barát lépett be az erfurti szerzetrend könyvtárába s leveszi a porlepte, lánczon őrzött bibliáról a nyugókat s újra szabadon száll az ev. szelleme s kettős tüzes nyelvként lángol Luther feje körül, ki mint Péter apostol egykoron, megalapítja az új Jeruzsálemben: Wittembergben az evangéliumi egyházat, midőn elégeti a pápai bullát e szavak kíséretében: emészszén meg téged az örök tűz!

Az emberi szellem tökéletességre törekvő küzdelmeinek eredményei: az ő apostoli evangéliumi egyház reformációban történt megifjodásának emlékét ünnepejük ma!

S minden ilyen ünnepély szerény körünk életerének egy-egy erőteljesebb lüktetése, szívének egy-egy hatalmasabb dobbanása, mert hiszen ugy tetszik nekünk, mintha e napon amaz „örökkévaló szellem“ szóllana hozzánk, mely egykor az első pünköszt ünnepén az az apostolokat eltélé, mely Luthert, Zwinglit s a többi nagy alakokat egy-egy herossá avatta föl ama másik pünköszt ünnepén: *a reformáció hajualán!*

S mit tanít eme Szellem különösebben nekünk reformátusoknak? Azt súgja fülünkbe bátorítón: *soha többé vissza ne!* A szabadságban, melylyel minket a Krisztus megszabadított, álljatok meg s ne kötelezzétek meg ismét magatokat szoigálatnak igájával (Gol. 5.) Ide tehát, esküdjünk mi az evangéliomra, a Jézus Krisztusra. Ember a földön ne parancsolja nekünk, mit kell hinnünk, egyedül csak az ember Jézus Krisztus. El tehát hit s lelkiismeret dolgában minden más tekintélylyel, mely szolgálkák akarna törpíteni s a romanizmus békóit akarna reánk erőszakolni. E kérdés lebegjen folyton előttünk protestánsok előtt: *miért kell ezt hinnem?* S ne más legyen á felelet reá, mint ez: *mert a Jézus mondotta!* Ekként biztosíthatjuk számunkra Isten gyermekeinek szabadságát. Soha se hát, soha többé vissza ne: ez legyen jelszavunk!

De sőt inkább: *előre, folyvást előre!* Ez a másik biztató szó, melyet e nap hangoztat felénk. Gyapodjatok az igazság ismeretében, hálákat adván az Atyának . . . . ki megszabadított minket a setétségnek

hatalmasságától s az Ő szerelmes Fiának országába átalvitt! (Kol. 1₁₁.)

Lobogtassuk az evangyeliom szövétnekét, hogy lássák azt a népek s lelkesüljenek hitszilárdságra s annak vezérleténél küzdve, de bizton haladjunk elő a győzedelmeskedő anyaszentegyház békét árasztó tájaj felé!

Felgyujtani az evangyeliom világosságát: ez a célja, ez a feladata önképző körünknek is!

Összegyültünk tehát e helyen, hogy együttesen erőt, melegséget merítsünk ama tűz körül, melyet a multak nagy dicső alakjai gyujtottak föl; összegyültünk a tűz köré, hogy éleszsűk tovább azt közös erővel, a protestáns hitbuzgalom lángjával, s kölcsönös hitünk által merítsünk épülést, vigaszt s a kebelünkben lobogó hit lángja hevítsen bennünket ama nagyokhoz méltó tettekre!

S ha ma a reformáció emlékeinek felelevenítése által sikerült körünknek a mélyen tisztelt hallgatóság szívében a hálás kegyelet hurjait méltólag hangolni ama nagy napok nagy alakjai iránt s ez által befolyjni a protestáns öntudat élesztésére, — úgy mondhatjuk, célunkat értük el.

S ha célunkat értük, azt főleg Nt. dr. Erdős József felügyelő tanár ur gyámolításának köszönhetjük, miért is fogadja a társulat részéről hálás köszönetünket.

Amde másreszről nem mulaszthatom el, hogy köszönetemet fejezzem ki a a mélyen tisztelt közönségnek ama szíves, meleg érdeklődéséért, melylyel törekvésünket mintegy megkoronázá s újabb lendületet adott a kör munkakedvének, hogy mindinkább megvalósíthassa ama fentebb hangoztatott jelszót: *többé vissza ne, csak előre!*

A 179. dicséret 10. versének közösen való eléneklése után egy szépen folyt ünnepély kellemes emlékezetével hagytuk el a főiskolai disztermet.

Estve közös vacsorára gyült össze egyik előkelő vendéglőben a hittanhallgató ifjuság, hol megjelentek tanáraik közül Balogh Ferencz és dr. Erdős József is, valamint Harsányi Sándor turkevei lelkész, kiknek jelenléte még inkább emelte a különben is emelkedett hangulatot.

—y. —s.

Követendő példák.

(Adalék a csermői ev. ref. templom és iskola történetéhez.)

E becses lap folyó évi 31-ik számában leírtam a csermői ev. ref. egyház- templom és iskolai épület alapkövetésének ünnepélyét s ugyanott nyugtatván az ez évben befolyt adományokat, említettem, hogy társadalmi uton gyűjtünk.

Midőn az azóta begyűlt s akkor kimutatott, összeggel együtt 680 frt 42 kr. adományért az illetőknek egyházam hálás köszönetét tolmácsolni kedves kötelességemnek tartom, két dolgot említek itt föl. Az egyik — a mit már máskor is mondtam — az, hogy a csermői reformátusok csak az újabb (s főkép 1893-ban) időben költöztek ide úgy, hogy például az iskolába feljáró 50—60 gyermek között alig van 8—10, a melyik Csermőn született volna. Látva az iskolai naplóban, hogy egyik Szentesen, másik Árpádon, harmadik M.-Turon stb. született, azon propositiót tettem a presbiteriumnak, hogy azon egyházakat és községeket, a honnan ide szakadtak a mi híveink, hivatalosan keres-

sük meg, adakozásra híván fel őket. A gondolat tetszett s egyházunk derénk jegyzője (kinek nevét méltó itt egyébképen is fölemlítenem) — ifj. Nagy István az általam fogalmazott kérés levelet közel 100 példányban lemásolta, s én hivatalosan elküldöttem. Az itt kimutatott adományok csaknem egészben amaz átiratok eredményei. Ez az egyik dolog. De nem ezt tartom én „követendő példák”-nak, hanem azt a másikat, hogy miként járt el néhány községi előljáróság. (Megjegyzendő, hogy az egyházak hidegebben bántak el velünk általában, mint a községek, a minek ugyan elfogadható oka is van.)

Azt alább fogom említeni, hogy Arad városa 100 azaz száz frtot szavazott meg augusztus havi közgyűlésén. Azt sem említem itt, hogy Szentés 50, Makó 25 frtot küldött, hanem azt értem a „követendő példák” alatt, hogy Árpád, Erdőhegy, Déva-Ványa s Ugra község előljárói krajczáros gyűjtést rendeztek e célra s a 10—20 krajczárokkól egyik 17, másik 12 frtot küldött. Ez már valóban szép jele a hitrokoni és hontiúi erzésnek s méltó a követésre.

Az adakozók névsora ime ez: Lévi Albert (Tasnád) 3 frt, Molnár István 5 frt, Molnár Béla, Haberfelner Béla, Hancz Gyula, Flesch Géza, Fényes Vincze (Arad), Posta Sándor (Gyula-Varsánd), Szemes István, Czeglédi József, Mohácsi Lászlóné (Kisujszállás) egy-egy forint. Nagy Imre 2 frt, Déva-Ványa előljárói 4 frt 44 kr. Az aradi ref. hívek 28 frt 74 kr. Ungár Mór 2 frt (Talpas). Szabó Mikulaj 2 frt. Sreyer Jakab 5 frt. Debreczeni ev. ref. egyház 20 frt, Turkeve város 5 frt, Komádi 5 frt, H.-M.-Vásárhely 10 frt, H.-M.-Vásárhelyi ref. egyház 10 frt, Ugra 2 frt, Tatai Mariska gyűjtése Kis-Jenőn 8 frt 50 kr., Arad város 100 frt, Kecskemét város 10 frt, n.-zerindi egyház 5 frt, Megyaszai Gyula (Madaras) 2 frt, Kövendi Dénes gyűjtése 2 frt 85 kr., Szőke Ferencz aradi (nem ref. vallású) iparos gyűjtése 6 frt 30 kr. Tatai Vilmos gyűjtése 39 frt 65 kr., Czárán Gyula (Menyháza) 9 frt 70 kr., Nacht Viktor gyűjtése B.-Jenőn 9 frt 74 kr., Orosháza község 10 frt, Jorászovics Adolf 60 kr., b.-sebesi egyház 2 frt, Scarvas község 5 frt, Hacker Károly 5 frt, Gyulai Sándor 10 frt, Molnár István (újabb) 1 frt, Székely Ádám 2 frt.

Ugy a gyűjtők, mint a nemes szívű adakozók fogadják kis egyházunk nevében hálás köszönetünket s legyen jutalmuk az a tudat is, hogy a nemzeti közműveltség szent ügyének tettek szolgálatot, mert épült ugyan e vidéken mostanában több szép templom, de azokban magyar szót még sohasem hallottunk (levén azok oláh templomok) s most Isten és az Ő lelke által sugalt joltévők segítségével fölépült egy, melyben más mint magyar szó sohasem fog hangozni.

Megyénk székvárosa Arad ezért szavazott meg 100 frtot s ezért írta a r. kath. vallású polgármester az alábbi szép levelet:

A csermői ev. ref. Tekintetes Hitközségnek

Csermőn.

A f. é. július hó 23-án hozzánk intézett kérelmükre és különösen tekintettel arra, hogy nekünk is forró óhajlásunk, hogy Csermő vidékén az ev. református vallás magyar-ajku hívei mielőbb egy a tanítás céljainak megfelelő iskolaépületben s a vallást és a hitet emelő tisztességes imaházban oktathassák a vallást és hallgathassák az Isten igéjét, készségesen megszavaztuk a szükségessé vált iskola és imaház céljára e

100 forint, melyet stb. Arad, sz. k. város k. gy. nevében Salacz Gyula polgármester.

A templom és iskola épület teljesen készen áll s ha Isten segít, nov. 17-én fölszenteljük. Az ünnepélyre ez uton is kit-kit meghívok!

Csermő, (Arad-megye) 1895. okt. 29.

Vadas Gyula,
ev. ref. lelkésztanító.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Theologiai és jogi akadémiáink hallgatóinak száma az 1895 6-ik tanévben. Főiskolánkban az akadémiái hallgatók létszámáról a következő kimutatást közölhetjük: a téli félévre beiratkozott: tanfolyamot végzett hittanhallgató 7; első éves hittanhallgató 9; 2-ik éves 9; 3-ik éves 9, és 4-ik éves 6; tehát összesen 40. Első éves joghallgató 75; 2-ik éves 75; 3-ik éves 39; és 4-ik éves 28; tehát összesen 217. A joghallgatók száma felül mulja az előző tanévi létszámot hárommal. Akadémiai hallgatóink egybevett létszáma 257.-t tesz.

— A főiskolánkban felállítandó bölcsészeti fakultás vagyoni ügyeinek rendezésével és számbavételével a korábbi tudósításunkban jelzett bizottság Kiss Albert lelkész, orsz. képviselő elnöklete alatt két heti kitaró munkálkodás után a számbavétel nagy munkájával elkészült. Az eredményről a következőket írhatjuk: adományokból befizettetett 42,257 forint 38 kr.; a tett ajánlatokból egészen befolyt 10,491 frt, kamatozó ajánlatok tőkájéből befizettetett 495 frt, nem kamatozó ajánlatokból törlesztetett 4574 frt 50 kr., évjáradék címen befolyt 35 forint, kamatjövdelem (levonva az eddigi kiadásokat) 3046 frt 04 kr. A felsorolt tételek összege 60,899 forint 52 kr. Régebbi alapítványok összege 157,463 forint 03 kr., újabb alapítványok 150,711 forint 87 kr. Kamatozó, de be nem fizetett ajánlatok összege 11,630 frt, nem kamatozó be nem fizetett s időnként esedékessé váló ajánlat 43,823 frt, csupán az egyetemre tett ajánlatok összege 7878 frt 74 kr., élethosszigian kötelezett évjáradékok egy évi jövedelme 60 frt 50 kr. A kolozsvári theol. fakultással megosztandó közös ajánlat 54 frt 70 kr. Csak később felhasználható alapítványok összege 196,684 frt 31 kr. Teljesen összeszámítva minden alapot, tekintet nélkül az esedékesség idejére, teszen a végösszeg 629,181 frt 47 krt, melyben nincs benne a Soós Gábor alapítványa. — A bizottság a megbízatás többi részével ezután fog elkészülni, de méltó elismerés illeti meg eddigi eredménydús fáradozásáért is; tagjai voltak a nevezett elnökön kívül Tóth Sámuel, Ármós Bálint, Márk Endre és Tóth József kolleg. számvevő.

— Lapunk 42-ik számában megemlítettük, hogy főt. és mélt. Szász Károly püspök ur 1335 frt küldeményt juttatott a kollégium pénztárába bölcsészeti fakultásunk javára. Ennek a küldeménynek részleteiről a következőkben számolunk be: 1. a vértessaljai egyházmegye gyűjtéséből a debreczeni fakultást illető rész, időközi kamatokkal együtt 373 frt 96 kr.; ugyanonnan külön a debreczeni fakultásra 283 frt 69 kt. 2. A solti egyházmegyéből az aporkai, csanádi, dabi, duna-vecsei, foktői, fülöp-szállási, makádi, majósházi, ordasi, solti, szabad-szállási, szalk-szentmártoni, szent bendeki, szeremei, uszodi egyházaktól, Gyarmathi Károly lelkésztől, kalocsai uraktól (ez 100 frt), s a gyűjtések időközi kamataiból a debreczeni fakultást illető rész 342 frt 96

kr. 3. ugyancsak a solti egyházmegyéből a bogyiszlói, duna-pataji, laczházi és tassi egyházak adománya 69 frt 43 kr. 4. Továbbá a dömsödi egyház (50 frt), kunszentmiklósi egyház (100 frt), ráczkevei egyház (25 frt), szabadszállási egyház (50 frt), szembenedeki egyház (30 frt) alapítványa befizettetett; végül a tassi egyház állandó évjáradékot, évi 5 frtot, tassi lelkész Dömötör Bertalan 10 évig évi 5 frtot biztosított és Gyenes József nyug. kir. törv. bíró 200 frtos alapítványról szóló kötelező levelet adott. Megjegyezzük, hogy az 1335 forint 04 krt tevő összes küldeményt megelőzte volt a dunamelléki egyházkerületből a kollegiumi pénztárba f. évi ápr. hóban beérkezett 2254 frt 65 kr.-os küldemény; mivel ennek részletei annak idejében tudtunkkal nem voltak a nyilvánosságra hozva, közöljük utólagosan a következőkben: a feketehegyi egyház 50 frt 50 kr., csehi egyház 2 frt 90 kr., gyöngyösi egyház 15 frt, pándi egyház 10 frt, Benedek László pándi lelkész 5 frt, Cseh Ervin 500 frt, Karap Ferencz 1000 frt; a nagy-körösi egyház gyűjtése 250 frt 89 kr., felső-baranyai egyházmegye gyűjtése 8 frt 25 kr., rónádfai egyház 1 frt 80 kr., kakicsi egyház 70 kr.; időközi kamatok 105 frt 31 kr., a két fakultásra közösen gyűlt összegből a debreczenit illető rész 292 frt 30 kr., ó-kécskei egyház 70 frtos ajánlatából befizetve 7 frt, Szabó Elek 30 frtos ajánlatából befizetve 3 frt és dr. Szabó Lajos 10 frtos ajánlatából befizetve 2 frt. Ennek a korábbi (első) kimutatás szerinti küldeménynek végösszegét (2254 frt 65 kr.) a második kimutatás összegéhez adva, a dunamelléki egyházkerület küldeménye 3589 frt 69 krt tesz. Ez az összeg azonban nem foglalja magában a dunamelléki kerületből nem a püspöki hivatal útján hozzánk juttatott egyéb adományokat, ezeknek összege is tekintélyes számot képvisel. Elismerés, hálás köszönet érte a nemeskeblű adakozóknak, az ügybuzgó gyűjtőknek, főiskolánk fejlesztése lelkes híveinek.

— A „Nagyvárad“ című politikai napilap október 27-én ünnepelte, a fővárosi és vidéki sajtó számos képviselője s Nagyvárad város értelmisége részvételével, fennállásának 25-ik évfordulóját. Lapunk szerkesztőjének egészségi állapota nem engedte meg, hogy a t. kollegák szíves meghívására a Debreczeni Protestáns Lap is jelen lehessen képviselője által a szép ünnepségen s részt vehessen a t. kollegák örömeiben. Lélekben azonban ott voltunk mi is, mert élénken érezzük az ügyek s az érdekek közösségét. Első renden ugyan a protestáns egyház és iskola szolgálatában állunk; de épen e minőségben lépten-nyomon találkozunk és közös téren működünk a sajtó mindazon munkásaival, a kik a nemzeti kultúra s a magyar társadalmi és állami fejlődés szolgálatában állanak. A szabadság és hazafiság kultusza egyesítenek minket egy erős és legyőzhetetlen táborra. A „Nagyvárad“ jubileuma ez egye-ülésnek záloga. Ugyanazért mi is szívből üdvözöljük az ünneplőket és kívánunk további sikereket s erőt azok kivívásához.

— A debreczeni főiskolában felállítandó bölcsészeti fakultás (egyetem) alapjára begyűlt adományok és tett ajánlatok számbavételére kiküldött bizottság felhívást intéz az ajánlatot tevőkhöz a már esedékessé vált összegek befizetése végett.

— Az erdődi ev. ref. fiók egyház felállítandó temp'oma és iskola alaptőkéjéhez újabban a következő egyházak voltak kegyesek adományaikkal járulni, um. Zsáka 50 kr, H. Szoboszló 2 frt, Kömlöd 2 frt, Tiszafüred 2 frt, H.-Nánás 2 frt. Mely kegyes adományaikért kisdied egyházunk nevében legmélyebb köszönetemet és

hálámát nyilvánítom. Erdőd, 1895 október hó 29-én Virágh Mihály, egyházi főgondnok.

— **A magyar hitvalló lelkészek** debreczeni emlékoszlopa ügyében, mint annak idején megírtuk, egy amsterdami egyházi lap, az „*Unzer Haard*“ szerkesztője levelet írt debreczeni egyházközségünk főgondnokához, kérvén őt az emlékoszlop képmásának elküldésére, hogy azt a holland lapban kiadhassa. Főgondnokunk a legszivesebb készséggel teljesítette a távol földről érdeklődő hitrokon kívánságát, s elküldte neki az emlékoszlop fényképét. *Nieuwenkamp* úr — így hívják a derék hollandot — udvarias levélben köszönte meg a küldeményt; gratulált a szobor sikerült voltához, s ígéretet tőn, hogy kiadja annak képét, a mellette küldött részletes leírással együtt, lapjának valamelyik közelebbi számában, melyből néhány példányt városunkba juttat. Élénk örömmel vesszük tudomásul a hitvalló lelkészeket megmentő nemes holland tengernagy nemes utódainak irántunk, ügyeink iránt való ezen jóleső érdeklődését.

— **Pap Gábornak**, a dunántúli ev. ref. egyházkerület nagyérdemű püspökének súlyos betegségéről vettünk hírt. Reméljük és óhajtjuk a kedvező fordulatot, hogy még sokáig ismert bölcsességével és lelkesedésével vezethesse és irányozhassa a kitűnő főpásztor egyházi életünket.

— **Máramaros-Szigeten** október 31-én köttetett az első polgári házasság Baka Elek takarékpénztári evang. református vallású könyvelő és Hauer Josefina izraelita vallású nő között, a mely a városháza nagy dísztermében előkelő ünnepélyesség mellett s a rossz idő dacára is igen nagy közönség jelenlétében — kik felekezeti különbség nélkül csaknem zsufolásig töltötték meg a termet, — ment végbe. A polgármester dr. Pap Tibor esketett, tanukként szerepeltek: Szöllősy Antal, kir. tanácsos, takarékpénztári igazgató, ki egyszersmind egyházmegyei gondnok, Szöllősy Ferencz városi rendőrtanácsos, a kik a jelenlevő Darvai Béla m. kir. anyakönyvvezető városi tanácsossal együtt mind a négyen díszmagyarban jelentek meg. Esketés után az új házaspár tanuival együtt a református templomba ment megaldatni frigyét, hová a közönség nagy része csakhamar feljutott. Itt Takács Lajos misszionárius lelkész tartott lelkesítő beszédet, fejtegetvén, hogy ez ünnep nemcsak a házaspár ünnepe, hanem a hazának felvilágosult lakosságáé is; mert ez fényes bizonyosága azon diadalnak, hogy most már nemcsak Isten előtt, hanem édes hazánk törvényei előtt is egyenlőek e hazának gyermekei. Az ebéd alkalmával V. Krüzselyi Bálint jogtanár és író, a házaspárnak a m.-szigeti közönség nevében és szép köszöntő kíséretében egy értékes, szépen kidolgozott és vésett ezüst serleget adott át, kívánván, hogy abból számokra soha ki ne fogyjon a boldogság itala. Jó kedv és pohárköszöntő volt bőséggel.

— **Reformatio-ünnepély M.-Szigeten.** Október 31-én M.-Szigeten kettős ünnepélye volt a reformáció évfordulójának. Egyik az új szép templomban, a másik a lyceum oratóriumában tartatott meg, A templonban 8 órakor kezdődött, hol az állami és nem református felekezeti iskolába járó növendékek seregelték a hívekkel össze s hol Takács Lajos missziói lelkész, vallás-tanár mondott alkalmi imát, a lyceumban pedig fél 9 órakor kezdődött, hol a tanári kar és a lyceum növendékei előtt Dobay Sándor gymnasiumi tanár olvasott fel szépen átgondolt s kidolgozott erős protestans színezetű ünnepi értekezést. A lelkesült ifjúság alkalmas visszhangként meghatóan énekelte rá: „Erős várunk nekünk az Isten.”

— **A kisujszállásl főgymnasium tanárkara** és tanuló ifjúsága okt. 31-én kegyelettel adózott a reformáció emlékének, emlékkünnepé téven e napot. Reggeli 9 órakor a harangok hívó szavára a tanuló ifjúság tanáraival élén templomba vonult, a hol kegyelettel ünnepeltek. Alkalmi egyházi beszédet Barla Jenő főgymn. vallás-tanár tartott, élénk hatást gyakorolva a hallgatóságra, midőn a keresztyénség életének időszakain áttekintve, fejtegette az evangyéliumi igazságnak győzedelmét és áldó hatását, majd lelkes szavakkal a hitjavítás nagy eszmének megvalósítására buzdítván közönséget Szabó Károly énektanár kitűnő orgonajátékával, és az ifjúsági énekkar a XC. zsoltár első versének éneklésével kellemesen hatottak. Az épületes emlékkünnepély jótékony hatást gyakorolt a szívek vallásos érzelmeire.

— **Lapunk zártakor** értesülünk arról, hogy *Zsigmond Sándor* h. szoboszlói lelkész az összes szavazatokkal, kitüntető egyértelműséggel az alsó-szabolcs-hajduvidéki tekintélyes egyházmegye esperesévé választott. A szerencsés választásnak őszintén örülök és szívből kívánjuk, hogy kiváló képességeit az egyházmegye érdekében hosszú időn át érvényesíthesse.

— **Meghívás.** Nem kecsgetjük ugyan azzal magunkat, hogy a csermői ev. ref. templom és iskola fölszentelése, mely november hó 17-én d. e. ½ 11 órakor lesz, országos jelentőségű dolog; de azt szeretjük hinni, hogy a tiszántúli egyházkerület s főkép a nagyszalontai egyházmegyében lakó hitsorsosaink s Aradvármegye egész közönsége érdeklődni fog ez ünnepély iránt, melyre őket atyafiságos szeretettel *hírlapok útján* meghívjuk, kérvén a megjelenni szándékozókat, hogy szándékukat a csermői ev. ref. lelkészi hivatallal nov. 10-ig tudatni sziveskedjenek. Az egyháztanács megbízásából Csermőn 1895. okt. 29. Vadas Gyula ev. ref. lelkész-tanító, Székely Ádám gondnok.

— **Halálozás.** Megdöbbenéssel értesültünk P. Szabó Károly pápai ref. főgymnasiumi tanárnak élete 60-ik évében október 29-én történt elhunytáról. E gyászhirot valóban a legmélyebb részvétellel közli e lap t. olvasóival az, ki ide e szomorú ujdonságot följegyezi. Hiszen igen rövid idővel ezelőtt a legteljesebb erőben és a legjobb egészségben látta még a pápai főgymnasium derék tanárát, a magyar irodalomtörténet lelkes előadóját, kinek nevét „Magyar nemzeti irodalomtörténet tankönyve” című, két kiadásban megjelent, kiválóan értékes munkája is megőrzendi a földi halhatatlanságnak. A rokonszemes jó ember, a hű munkás, a tehetséges író, a buzgó református tanár, kitől még évekre terjedő munkát vártunk és méltán várhattunk, itt hagyta a neki való munkatért, s gyászra hívott minket, ismerőit, tisztelőit mind. Nyugodjék békében! Kegyelettel vesszük körül hű emlékezetét. (Cs. L.)

— **Hátralékos előfizetőinket ismétellen bizodalommal felkérjük, tartosásaiknak mielőbbi be- küldésére.**

TARTALOM-JEGYZÉK: A reformáció emléknepjén. — Tanügy: Tanárok beigtatása a debreczeni ev. ref. kollégiumban. — Irodalom. — Közéletünk: Reformációi emlékünnepély a debreczeni főiskolában. — y — s. — Követendő példák. Vadas Gyula. — Különfélék.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.